

Николета Пътова, доц. д-р

Институт за литература – Българска академия на науките (София, България)

ДОПИСКИТЕ НА ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЕВА, ИЛИ ЗА СМЕЛОСТТА НА „ЕДНА БРАИЛЧЕНКА БЪЛГАРКА К. М. В.“

Резюме. Статията разглежда появата и съдържанието на пет дописки, които възрожденската интелектуалка с интересна и необичайна лична биография, Екатерина Василева, изпраща до вестниците „Отечество“ и „Турция“. Нейните публикации са сред редките публични изяви на женския глас във възрожденската публичност. За това се изисква смелост и Екатерина Василева я проявява. В няколко публикации тя оповестява своето мнение по обществени въпроси и се включва в един от шумните театрални спорове, разrazil се около представлението в Браила на „Велислава, българска княгиня“ от Добри Войников. Книгата на Недка Капралова „Екатерина Василева. Спомени. Стихотворения. Дописки.“ дава възможност читателят да види един много по-цялостен и завършен образ на авторката, която прекрчавя ограниченията на своята среда.

Ключови думи: Екатерина Василева, публикации, възрожденска периодика, женско писане, Недка Капралова

Трудът на Недка Капралова за издирването, събирането в едно издание и научното коментиране на творбите на неособено познатата възрожденска интелектуалка Екатерина Василева дава възможност за запознаване със съдбата и книжовното ѝ дело в пълнота. За работата по тази статия е използвано изданието „Екатерина Василева. Спомени. Стихотворения. Дописки“¹, чийто съставител, преводач на съчиненията от френски език и автор на въвеждащия изследователски текст за възрожденката с интересна съдба и необичайни творчески изяви е Недка Капралова. Книгата съдържа два мемоарни текста на Е. Василева в превод от френски език, а стихотворните творби на авторката, излезли във възрожденския периодичен печат, са в превод от румънски. Добавени са и петте ѝ дописки, публикувани във вестниците „Отечество“ и „Турция“. Осмисленият анализ на текстовете на Екатерина Василева, оповестяването им в достъпен за широката читателска аудитория превод на български език и осветляването на останалите скрити биографични факти за нея са дело на вдъхновената научна работа на Недка Капралова.²

¹ ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЕВА. *Спомени. Стихотворения. Дописки*. Съст. Н. Капралова. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2022.

² Преди издаването на спомените на Е. Василева от Н. Капралова с тях в няколко

Екатерина Василева (1850/52 – 1926) е българка, родена в Пловдив. Израства в Румъния, където получава образованието си на румънски и френски език. Тя не овладява писмено майчиния си език и за литературните си опити използва румънски, а мемоарните ѝ съчинения са съставени на френски език. Те са писани в десетилетията след Освобождението, когато българката вече живее в Париж. Оригиналният екземпляр със спомените се съхранява в НБКМ. Недка Капралова ги описва като „поредица от различни текстове“, които не съставят „еднороден последователен разказ“ за събитията от живота на Екатерина Василева. Независимо от своята фрагментарност и липса на хронологична последователност биографичните и литературните текстове, събрани в спомените на Василева, пресъздават важни епизоди от живота и делото ѝ на обществено активна жена от българската емигрантска общност в Браила през 70-те години на XIX в., от двете ѝ срещи с руския император Александър II, от присъствието ѝ в някои от интелектуалните кръгове на Париж при нейния първи престой във френската столица в периода 1880–1882 г.

Човешката възхита на Недка Капралова от борбените, независими, образовани жени, със собствен облик, който не копира мъжкото лице до тях, преминава в научен интерес и провокация за нейните литературноисторически изследвания на архивни материали и публикации – първо на Елисавета Караминкова³, а след това и на Екатерина Василева. Възможността да бъдат прочетени мемоарните текстове, кореспонденцията на авторките и други литературни или документални материали допълва и с личен план образите им на книжовнички. Благодарение на изследователката Недка Капралова, погледът към техния интимен свят променя колорита на създадения им публичен образ. Изданието на съчиненията на Екатерина Василева дава възможност материалите, които младата жена публикува във възрожденската периодика, да се четат заедно с нейните мемоарни текстове. Тогава мястото на дописките, които ще бъдат разгледани тук, може да бъде видяно освен в контекста на обществения и културния живот в Браила, също и в контекста на семейния и приятелския кръг на Е. Василева. Събирането в книгата на разножанрови, писани в различно време и с различни задачи

свои изследвания върху българските авторки от XIX в. работи Н. Александрова. Вж.: АЛЕКСАНДРОВА, Н. Българските образи на мадам дьо Севинези през Възраждането. – В: *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д. ф. н. Николай Аретов*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2017, с. 363–376; АЛЕКСАНДРОВА, Н. Билингвизмът и българските авторки от 19 век: Рахил Душанова, Екатерина Василева, Богдана Хитева. – *Литературна мисъл*, 2019, кн. 3, с. 57–71; АЛЕКСАНДРОВА, Н. Любопитство, любов и борба: с параход между българския и румънския бряг на Дунав. – В: *Spre Pământul Făgăduinței, între Balcani și Bugeac. Omagiu Doamnei Profesoare Elena Siupiurla împlinirea vârstei de 80 de ani*. Braila: Editura Istros a Muzeului Brailei “Carol I”, 2020, с. 523–536.

³ КАПРАЛОВА, Н. „И ще господарува мъжът ти над теб...“ Още за жените в културата. Архив на семейство Елисавета и Христо Караминкови. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013.

текстове на „браилската българка“ насочва погледа към дълбоките социокултурни пластове, от където идва подкрепата, „разрешението“, за нейните публични изяви. Периодичният печат от епохата на Българското възраждане, читалищното дело, политическите дебати, театралните прояви и предизвиканите заради тях спорове функционират като територии, доминирани от мъжкия глас. Той диктува обществените, моралните и естетическите норми. Материализирането в публичното пространство на женския глас наред с интелектуалната еманципираност изисква и мъжкото одобрение на този акт. Съпрузите и родствениците са „участници и поддръжници на осмеляването за публичността на своите близки жени“⁴. Доколко Екатерина Василева би била независимата жена, която познаваме от биографичните сведения за нея и от нейните текстове, ако нямаше материалната осигуреност от бащиното си семейство и за определен период – финансовата подкрепа от приходите на своя съпруг. Това съвсем не би било достатъчно обаче, ако Екатерина не получаваше интелектуалната подкрепа на съпруга си.

Михаил Василев е в зрелостта на тридесетте си години, когато се жени за шестнадесетгодишната девойка и поема грижата за нея с меко и партньорско наставничество. Той по различни начини насърчава интелектуалното развитие на младата си съпруга. В много случаи е неин учител, но без авторитарно да определя изявите на Екатерина. Интелектуалният кръг, в който е въведена младата жена, ѝ предоставя достъп до значими обществени и културни събития, до изява на театралната сцена, до своеобразните литературни салони, включително до авторско присъствие в периодиката. Тя пише, публикува, изнася сказки и изиграва ролята на Велислава.

В дома си и на обществени събития семейство Василеви общуват с първите хора от Браилското българско общество. Приятел на Михаил Василев от ученическите години във Френския лицей в Цариград и гост на семейството е Добри Войников, който скоро след запознанството си с Екатерина Василева я ангажира за участие в представлението на „Велислава, българска княгиня“. Още преди актьорския си дебют г-жа Василева публикува във в. „Отечество“. Тя няма двадесет години, когато изпраща своя първи отзив до вестника. Екатерина положително вече е със съзнанието за това, че има място и извън рамките на семейното домакинство. Активна участничка е в създаването и работата на женското дружество в града. Този тип дружества стават първите институционализирани форми през Възраждането на женска социална ангажираност – развиват културно-образователна дейност и благотворителни инициативи. Заедно със съпруга си Е. Василева е сред учредителите на Българското книжовно дружество в Браила. След ранната смърт на Михаил Василев в „Периодическо списание“

⁴ АЛЕКСАНДРОВА, Н. Билингвизмът и българските авторки от 19 век: Рахил Душанова, Екатерина Василева, Богдана Хитева. – *Литературна мисъл*, 2019, бр. 3, с. 59.

е публикуван некролог от името на БКД, което „с душевно присърбие известява, че изгубва един от най-добрите и най-усърдните спомагателни членове на Дружеството и един от искрените и верни синове на татковината ни“.⁵ След неочакваната кончина на съпруга си, независимо, че тогава е в началото на двадесетте си години, Екатерина Василева не сключва друг брак.

* * *

Тук ще бъдат разгледани петте дописки на Екатерина Василева до българските вестници. Тя ги съставя в периода 1869–1871 г. Младата жена изразява писмено и се осмелява да изпрати за публикуване своето мнение по въпроси, които занимават българското, и в частност браилското българско общество. Осмелява се да заяви позиция и да я огласи с тиражирането ѝ в периодиката. Екатерина Василева подписва своите текстове, макар и да не изписва пълното си име. От споменатото дотук в контекста на възрожденската публичност впечатляват изявата на женския глас и самоназоваването на авторката. В изданията в Браила вестник „Отечество“ подписът на Екатерина Василева посочва само инициалите ѝ „К. М. В.“ или е даден в уточняващия вариант „Една Българка от Браила К. М. В.“. И по двата начина на непълно изписаното ѝ име авторството на публикациите не остава скрито за тези, чието мнение е особено важно за младата госпожа. Едва ли „К. М. В.“ е опит за анонимност. Макар и да се подписва с инициали, не е трудно в тях да се разчете името на Екатерина Василева. Това е смело публично женско присъствие, поставящо авторката отвъд определеното от патриархалните норми място на жената, затворено в границите на домашното пространство.

От пет установени дописки на Е. Василева, публикувани във възрожденския периодичен печат, четири излизат във в. „Отечество“ (1869–1871) и една във в. „Турция“ в рубриката „Кореспонденции на ‘Турция‘“ (1870). Макар и появата им да е съвсем епизодична, тя подсказва самочувствието на авторката, което, заедно с подкрепата на съпруга и обкръжението ѝ, ѝ дава куража за нейните публични изяви.

„Отечество“ (на рум. „Patria“) е „политически и книжевни“ вестник, който е издаван в Букурещ от Добродетелната дружина. Първият му брой е отпечатан на 25 юли 1869 г., а последният – на 17 юли 1871 г. Излиза всеки петък, като съдържанието му е на български и на румънски език. Изданието е от четири страници. Публикуват се статии, свързани с учебното дело, църковната борба, с Източния въпрос, новини от чужбина, дописки на българи за това, което се случва в различните краища на Османската империя, местни новини, различни съобщения, художествена литература, водят се полемки с други вестници. Дописките, „книжевните известия“, обявленията, някои по-кратки новини „из Българско“, публикуваните писма,

⁵ Некролог. – *Периодическо списание*, 1873, бр. 7-8, с. 163.

стихотворенията и други материали, чието място е на четвъртата страница на всеки брой, излизат само на български език. Издаването на вестника спира, защото така и не става особено популярен сред по-широк кръг читатели.⁶

С изключение на последните няколко броя, които са редактирани от Добри Войников, „Отечество“ се издава под редакцията на Пантелей (известен като Пандели) Кисимов⁷. Статиите му го представят като добър публицист, който диалогизира с други журналисти и с дописниците във вестника си. Близък е до Добродетелната дружина, откъдето получава поканата да стане редактор на вестник „Отечество“.⁸

Сред дописките, които се отпечатват на български език на страница четвърта на вестника, са публикациите на Екатерина Василева. Първата от тях е от ноември 1869 г., а последната от февруари 1871 г. Този период от по-малко от две години съвпада с интензивното лично съзряване на младата жена и очертава последователния ѝ интерес и воля за участие в дебатите по актуални обществени теми. Дописките на Е. Василева излизат без заглавия, което е обичайно за материалите от рубриките на кратките съобщения. Дописката през XIX в. не е само информационна новина. Тя е многофункционален, хибриден жанр, който съчетава фактология с остра социална критика, с лични впечатления или с призив към колективно действие. Чрез дописките читателите получават информация за училищата, за театралните представления, за църковните борби, но и за скандалите и напреженията в съответната локална общност. Тъй като са без заглавие, в този тип текстове цялата семантична тежест е пренесена върху съдържанието на публикацията. Липсата на заглавие също така придава на текста усещане за автентичност, за непосредствено общуване с аудиторията. Дописките на Е. Василева отговарят на тези характеристики – те се отнасят към актуална тема, съдържат послание и непосредствено комуникират с читателската аудитория. Публикациите ѝ завършват с подпис, както вече е отбелязано, съкратен до инициалите на името ѝ. За широкия кръг познати на семейство Василеви „К. М. В.“ без усилие се декодира като Катерина Михаил Василева. Този тип подпис отговаря на една сравнително стандартна практика във възрожденския печат. Тя води до ефект, който едва ли е търсен съзнателно, но неразпознаването по инициалите на личността на пишещия поставя фокуса върху написаното – така съдържанието става важно само по себе си, без интересът към него да бъде повлиян от популярността, харесването или нехаресването на автора на дописката.

⁶ БОРШУКОВ, Г. *История на българската журналистика. 1844–1877. 1878–1885*. Трето издание. София: Парадокс, УИ „Св. Климент Охридски“, 2003, с. 219.

⁷ За него виж: АРЕТОВ, Н. Кисимов, Пандели (Пантелей) Хаджигеоргиев (1832 – 13.01.1905). – В: *Енциклопедия на Българската възрожденска литература*. Велико Търново: Абагар, 1996, с. 380–382.

⁸ По-подробно за съдържанието на в. „Отечество“ и редакторската политика на П. Кисимов виж: ЖЕЛЕВ, Н. Славянството и българите на страниците на вестник „Отечество“. – *Славянски диалози*, XIX, кн. 29, 2022, с. 9–28.

Материалите, които Е. Василева изпраща до в. „Отечество“ (или поне първият от тях), са написани с латински букви, което изисква редакторската намеса преди публикуването им. Това известява обстойното съобщение на редактора, предхождащо обнародването на първата дописка на авторката. Текстът, с който е обявен очаквания материал, е публикуван един брой преди самата дописка – в бр. 17 (от 14 ноември 1869) на вестника. В него е уточнено, че предстои читателите да се запознаят с отговора на „Една Браилченка Българка К. М. В.“ на публикуваната във в. „Дунавска зора“ статия от един „Браилски младеж“, отправящ упреци към своите сънароднички във Влашко. Редакторската дописка приветства инициативата на „нашата сънародница“, която показва „здрави разсъждения“ по поставения въпрос за увлеченията по модите на българките във Влашко. Нейната статия обаче е написана с „латински букви“ и в този вид не може да бъде отпечатана във вестника. Преписването с кирилската азбука отлага публикуването ѝ за следващия брой, обяснява редакторът.

Така в бр. 18 (от 21 ноември 1869) се появява първата дописка на Е. Василева. Преди същинския текст авторката пише няколко думи като предисловие, в което споделя своето смущение, че е възможно да е писала с грешки и моли те да бъдат поправени. Редакторът влиза в своеобразен диалог с нея и в скоби отговаря, че намесата му е несъществена и се състои само в преписването с кирилски букви на изпратения текст и в съкращаването на някои повторения. След това „сърдечно“ моли „почитаемата наша писателка“ да продължи да изпраща своите дописки „върх предмети народни и полезни“, защото с това „прави чест и на листа ни, както и на сичкий женски пол на наша народ“.⁹ В предварителните си думи Василева продължава с извинение и съжаление за това, че не владее „Българско краснописание“, тъй като е получила образованието си на чужди езици. Тя поставя въпроса за необходимостта от образование първо на родния език, а едва след това, според нея, е правилно родителите да се грижат за овладяването от децата им на други полезни и важни за общуването със света езици.

Следва същинската дописка, с която младата жена отговаря на дописката от в. „Дунавска зора“, и не се съгласява с твърденията на „Браилския младеж“ за „кривото“ и „несмислено европейско образование“ на българките във Влашко. Те нито са „европейски кокони“, нито „подражават само на модите и на външния женски лукс, а никак и на вътрешното душевно облагородяване“. След като излага темата, която дискутира, Василева разширява проблематизирането ѝ, задавайки въпроса погледнал ли е дописникът от в. „Дунавска зора“:

[...] труфилките и суетностите на българите във Влашко и особено на младежите? Погледнал ли е най-после себе си? А ний виждами и те как разбират понякога цивилизацията! Ний виждами в тези наречени младежи,

⁹ ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЕВА. *Спомени. Стихотворения. Дописки*, цит. изд., с. 129.

че ся намират такива, дето сичкото образование и интелигентност турят във външните премени: капела според модата, ръкавички според модата, пардесю и пр. сичко според модата!... „Мъчно е да познай челяк себе си, а лесно да осъди другите“ – тази пословица припомнями на наша младеж от Браила, който осъжда българките във Влашко.¹⁰

Просветените мъже от Европа дават добър пример на жените си и „затова имат и просвещени жени“, продължава Василева. Тя заключава, че, ако са образовани само мъжете, а жените не, тогава народът, на който принадлежат те, не може да се нарича образован народ. Тъй като от подобно противопоставяне няма никаква необходимост, авторката предпочита да спомене добрите дела, които правят българите в Браила – те вече осъзнават народността си и се отърват от гръкоманията – „сега прогледнахми и въскръснахми“, пише Василева. С употребата на множествено число тя акцентира, от една страна, върху общността на българите, формирана по национален признак, и от друга – върху това, че те съставляват общност, независимо от своя пол; жените принадлежат към нея, така както и мъжете. От самото начало на своите публични изяви Е. Василева отстоява тезата за равното право на мъжете и жените да се развиват интелектуално и за положителния ефект върху обществото, когато това се случва.

Двата главни проблема, които поставя в отзива си авторката, са за женското образование и за народностното осъзнаване на българите. Темата за модните подражания въвежда към по-сериозна проблематика и Василева предпочита да се насочи към нея. Публицистичният подход да не изключва себе си от обсъждания проблем за усвояването на чуждото предизвиква уважение и допълнително добавя убедителност към аргументите ѝ в спора с „Браилския младеж“. Наблюденията ѝ са от първо лице. Тезата на Е. Василева е, че дали ще бъдат заети от чуждата култура език, дреха или друго, чуждите практики трябва да бъдат усвоявани така, че да допълват установеното вече свое и да хармонират с него.

Следващата дописка на Екатерина Василева излиза през януари 1870 г. (бр. 26 от 23 януари) и прави връзка с предходната дискусия. Текстът отново започва с директно обръщение към „господин редактора на ‘Отечество’“, в което авторката благодари за похвалните думи за първата ѝ дописка и за поканата да продължи да публикува във вестника. Заявява обаче, че тази дописка е вероятно да е последната, защото се чувства „слаба за туй поприще“ и без „списателски качества“. Веднага следва, поставено в скоби, опровержение на редактора: „Не е право“, изразява несъгласие с нейната критична самооценка и я поощрява да продължи да пише и да публикува. Дописката свидетелства за наскоро изнесена сказка в Браилското читалище по темата за женското образование и за това, че този въпрос вълнува браилското българско общество. В текста си Василева

¹⁰ Пак там, с. 130.

отново не изолира „женската“ тема, а я обвързва с актуалните обществени процеси, които изискват активността на всички образовани и заможни българи, „за да бъдат патриоти“, което е не по-малко важно от това да бъдат образовани. Не интригите и злословието, а делата имат стойност, е внушението, отправено от Е. Василева. Защиатавайки правото на своя глас, тя отбелязва, че книжовни опити, трябва да бъдат подкрепяни, дори и да са несвършени, както нейните: „Благородните примери и да имат някои недостатъци, не трябва да ся усъждаат, защото те имат тъзи полза да стават причина на подражание и съревнование“¹¹. В края на дописката са посочени две други имена на жени-авторки с наскорошни изяви във възрожденската периодика. Екатерина Василева осъзнава силата на словото и моралния дълг на всеки автор. Пишещият трябва да застане зад думите си с цялата тежест на своя личен, семеен и социален авторитет. И макар да не подписва дописките с цялото си име, тя заявява и подчертава личното си мнение и присъствие с изразите: „Аз вярвам...“ (употребено на две места в текста) и „Мен приятно ми беше да видя...“. Авторското присъствие в текста тук не е плахо, а напротив – огласено с неименуваното „аз“ на Василева. След дописката е публикувано нейно стихотворение, което тя съставя на румънски език. Озаглавено е „Желанието ми“ и изразява копнежа за прослава и благополучие на отечеството ѝ. Стиховете са преведени по смисъл на български и преводът е поместен под линия. Подписът е „Една българка от Браила К.“.

На следващата година Екатерина Василева изпраща до редакцията на в. „Отечество“ второ стихотворение „Метхат паша, отчаен срещу XIX век при въстанието на Българите говори в себе си (посвещава ся на Цони от Железник)“ (бр. 75 от 5 февруари 1871). То е придружено от кратко съобщение за повода да напише стиховете – впечатлена е от действията на българските чети, преминавали Дунава през бунтовните 1867–1868 години и още тогава е написала поетическия текст, уточнява авторката. Открива го сред книгите си и го предлага за публикуване. Темата е патриотична. Стиховете пресъздават героизма на младия бунтовник, изправил се със смели думи срещу Мидхат паша в очакване на смъртта си. Екатерина Василева е писала стиховете на румънски език и моли редактора да ги преведе и публикува и на български. Подписът отново е: „Една Българка от Браила К. М. В.“.

В същия брой на в. „Отечество“ излиза още един неин материал – писмо до редактора, в което Е. Василева заявява намерението си да заплати едногодишен абонамент за вестника и призовава сънародниците си да подкрепят така и по всевъзможни други начини българските читалища, училища, дружества, вестници и пр., защото те са „хубави и важни за народа работи“. За да имат успех и развитие, тези начинания трябва да разчитат на помощта на „сякой един от нас, мъж или жена, който е наистина Българин“.

¹¹ Пак там, с. 133.

Този призив за участие в народните дела е подписан: „Българка К. М. В.“. Василева започва писмото си с молба към редактора то да бъде обнародвано. Така, без да се ангажира с писането на дописка, по същество тя прави това – в кратък текст, оформен като писмо до редактора, излага актуален проблем и се намесва в него с мнението си, коментира го и дава предложение как той да бъде решаван. Призивът ѝ за активна грижа за народните дела отново е отправен към всички – към мъжете и към жените.

В предходната 1870 година Екатерина Василева изпраща дописка до в. „Турция“. С нея се включва в публичния спор за качествата на Добри Войников като драматург, прераснал в шумен, емоционален и динамичен разговор, воден на страниците на няколко вестника. Повод за дискусията стават новата пиеса на автора – „Велислава, българска княгиня“, и спектакълът по нея. Първо Любен Каравелов дава висока оценка за драмата „Велислава“.¹² В следващия брой на в. „Свобода“ е публикувана неподписана дописка, в която са похвалени представленията по драмата.¹³ Различно мнение се появява в друго неподписано съобщение, което излиза във в. „Турция“.¹⁴ Дописникът на изданието в Цариград вестник възхвалява играта и таланта на г-жа Аника Костович – една от браилските българки, изиграла заедно с Екатерина Василева женските роли в представлението¹⁵. Към нея също е изказана благодарност, както и към всички други актьори. Дописката завършва с „приятелски съвет“ към г-н Войников как да пише пиеси и със заключението, че „майсторската игра на актьорите“, и най-вече на А. Костович, е прикрила недостатъците на пиесата. Това мнение е оспорено веднага с два материала във в. „Дунавска зора“ – единият е от актьор участник в представлението, а вторият пише самият Д. Войников в защита на своята работа. В този спор се намесват и двете любителки-актриси. Екатерина Василева изпраща писмото си до в. „Турция“. Тя би могла да публикува своя отговор на несправедливите критики към Д. Войников и в някой от българските вестници във Влашко, където появата ѝ, вероятно, би била по-комфортна за нея. В спора участват автори на изданията в Браила в. „Дунавска зора“ и на в. „Свобода“, издаван в Букурещ. С изпращането на дописката в редакцията на в. „Турция“ Василева пренебрегва удобството да потърси гласност на своето мнение в познатата локална среда и насочва отговора си директно към вестника, първи публикувал критиката към Войников, който се чете широко в столичния град и други места, населени с българи. Решение и жест, за който отново се изисква смелост. Водена от чувство за справедливост и от автентична благодарност към твореца Д.

¹² КАРАВЕЛОВ, Л. „Велислава, българска княгиня“. – *Свобода*, I, бр. 26 от 7 май 1870.

¹³ Дописка. – *Свобода*, I, бр. 27, 14 май 1870.

¹⁴ Дописка. – *Турция*, VI, бр. 13 от 16 май 1870.

¹⁵ ЖЕЧЕВ, Н. *Браила и българското културно-национално възраждане*. София: Издателство на Българската академия на науките, 1970, с. 110–112.

Войников, Е. Василева за пореден път се осмелява да се намеси и да заеме позиция в „мъжкото“ говорене.

Екатерина Василева не само опонира, влиза в публични спорове, отстоява последователно позициите си, настоява за правото на женския глас да бъде чуто, но прави всичко това не в затворения приятелски кръг, надскача локалната браилска хроника и избира да публикува в издания, които могат да бъдат прочетени от всеки българин. Тя има самочувствието на модерна и еманципирана личност, която съзнателно отказва да бъде безмълвен, пасивен наблюдател на историческите събития от третата четвърт на XIX в. Разсъжденията в нейните публикации показват дълбочина и разбиране на процесите, които скрито или явно действат и движат обществото. В нейните предосвободженски публични жестове тя е подкрепяна от мнозина мъже българи, които са склонни да ѝ помогнат за неумелостта в българския език и да насърчат обществената ѝ функция, превръщайки я така в пример за други българи. Следосвободженските десетилетия не са така светли и насърчителни за нея, дори и когато нейният 76-годишен жизнен път я отвежда от Балканите до Париж. Но дори тогава Екатерина Василева не спира да води своите бележки, да пази своите спомени от славното време на извоюването на българската свобода, които по-късно реализира в мемоарите, преведени и публикувани от Недка Капралова. Като че ли Недка Капралова е прозряла, че пътят на тази възрожденска авторка през време и територии може да бъде видян като метафора на женската еманципация и на съзряването на българския дух. Реалният житейски образ на Екатерина Василева олицетворява възможното развитие на възрожденската българка от мълчалива пазителка на традицията, дома и семейството в жена със собствен глас, който нарушава почти херметично затворените територии на периодичния печат, читалищното дело, театралните спектакли и споровете за театъра, на политическите дебати – всички те, функциониращи като пространства, доминирани от мъжкия глас.

Статията е подготвена с финансовата подкрепа на МОН в рамките на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Дог. № ДСД-10/28.10.2022.

ИЗВОРИ

Дописка – *Свобода*, I, № 27, 14 май 1870. [Dopiska. – *Svoboda*, I, № 27, 14 may 1870.]

Дописка – *Турция*, VI, № 13, 16 май 1870. [Dopiska. – *Turtsia*, VI, № 13, 16 may 1870.]

КАРАВЕЛОВ, Л. „Велислава, българска княгиня“. – *Свобода*, I, № 26, 7 май 1870. [KARAVELOV, L. “Velislava, balgarska knyaginya. – *Svoboda*, I, № 26, 7 may 1870.]

Некролог. – *Периодическо списание*. I, 1873, № 7-8, с. 163. [Nekrolog. – *Periodichesko spisanie*, I, 1873, № 7-8, s. 163.]

ЛИТЕРАТУРА

АЛЕКСАНДРОВА, Н. Билингвизмът и българските авторки от 19 век: Рахил Душанова, Екатерина Василева, Богдана Хитева. – *Литературна мисъл*, LXI, 2019, № 3, с. 57–71. [ALEXANDROVA, N. Bilingvizmat i balgarskite avtorki ot 19 vek: Rahil Dushanova, Ekaterina Vasileva, Bogdana Hiteva. – *Literaturna missal*, LXI, 2019, № 3, s. 57–71.]

АЛЕКСАНДРОВА, Н. Българските образи на мадам дьо Севине през Възраждането. – В: *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Николай Аретов*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2017, с. 363–376. [ALEXANDROVA, N. Balgarskite obrazi na madam dyo Sevine prez Vazrazhdaneto. – V: *Kultura, identichnosti, samnenia. Sbornik v chest na prof. d.f.n. Nikolay Aretov*. Sofia: AI “Prof. Marin Drinov”, 2017, s. 363–376.]

АЛЕКСАНДРОВА, Н. Любопитство, любов и борба: с параход между българския и румънския бряг на Дунав. – В: *Spre Pământul Făgăduinței, între Balcani și Bugeac. Omagiu Doamnei Profesoare Elena Siupiurla împlinirea vârstei de 80 de ani*. Braila: Editura Istros a Muzeului Brailei “Carol I”, 2020, с. 523–536. [ALEXANDROVA, N. Lyubopitstvo, lyubov i borba: s parahod mezhdu balgarskia i rumanskia bryag na Dunav. – V: *Spre Pământul Făgăduinței, între Balcani și Bugeac. Omagiu Doamnei Profesoare Elena Siupiurla împlinirea vârstei de 80 de ani*. Braila: Editura Istros a Muzeului Brailei “Carol I”, 2020, с. 523–536.]

АРЕТОВ, Н. Кисимов, Пандели (Пантелей) Хаджигеоргиев (1832 – 13.01.1905). – В: *Енциклопедия на Българската възрожденска литература*. Отг. ред. Иван Радев. Велико Търново: Абагар, 1996, с. 380–382. [ARETOV, N. Kisimov, Pandeli (Panteley) Hadzhigeorgiev (1832 – 13.01.1905). – V: *Enciklopedia na Balgarskata vazrozhdenska literatura*. Otg. red. Ivan Radev. Veliko Tarnovo: Abagar, 1996, s. 380–382.]

БОРШУКОВ, Г. *История на българската журналистика. 1844–1877. 1878–1885*. Трето издание. София: Парадокс, УИ „Св. Климент Охридски“, 2003. [BORSHUKOV, G. *Istoria na balgarskata zhurnalistika. 1844–1877. 1878–1885*. Treto izdanie. Sofia: IzdParadoks, UI “Sv. Kliment Ohridski”, 2003.]

ЕКАТЕРИНА ВАСИЛЕВА. *Спомени. Стихотворения. Дописки*. Съст. Н. Капралова. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2022. [EKATERINA VASILEVA. *Spomeni. Stihotvoreniya. Dopiski*. Sast. N. Kapralova. Sofia: ITz “Boyan Penev”, 2022.]

ЖЕЛЕВ, Н. Славянството и българите на страниците на вестник „Отечество“. – *Славянски диалози*, XIX, кн. 29, 2022, с. 9–28. [ZHELEV, N. Slavyanstvoto i balgarite na stranicite na vestnik “Otechestvo”. – *Slavyanski dialozi*, XIX, kn. 29, 2022, s. 9–28.]

ЖЕЧЕВ, Н. *Браила и българското културно-национално възраждане*. София: Издателство на Българската академия на науките, 1970. [ZHECHEV, N. *Braila i balgarskoto kulturno-nazsionalno vazrazhdane*. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite. 1970.]

THE ARTICLES OF EKATERINA VASILEVA, OR THE COURAGE OF “A BULGARIAN WOMAN FROM BRAILA, K. M. V.”

Abstract. The paper explores the origin and content of five articles sent by Ekaterina Vasileva, a revivalist intellectual with an interesting and unusual personal biography, to the newspapers *Otechestvo* and *Turtsiya*. Her publications are among the rare public appearances of a female voice in the public sphere during the Bulgarian Revival period. This required courage, and Ekaterina Vasileva demonstrated it. In several publications, she expressed her opinion on public matters and joined in one of the heated theatrical debates that erupted around the performance in Braila of “Velisava, Bulgariann Princess” by Dobri Voynikov. Nedka Kapralova’s book *Ekaterina Vasileva. Spomeni. Stihotvoreniya. Dopiski* gives the reader a much more complete and comprehensive picture of the author, who transcends the limitations of her environment. **Keywords:** Ekaterina Vasileva, articles, female voice, revivalist newspapers, Nedka Kapralova

Nikoleta Patova, Assoc. Prof., PhD

ORCID ID: 0009-0000-5184-2513

Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenki Prohod Blvd., Block 17, 1113 Sofia, Bulgaria

E-mail: nikoleta.patova@yahoo.com